

Kaapelitehdas – luovan toiminnan keskittymä?

Alustavia tutkimustuloksia

Kuva: Janos Zoltan Szabo

cupore

Kaapelitehdas – luovan toiminnan keskittymä?

Ritva Mitchell ja Laura Karhu

Terminus a quo

Suppea tutkimushanke, jonka alustavia tuloksia tässä esitellään, sai alkunsa kun Cupore lähti mukaan ESR:n rahoittamaan Luova Suomi -projektiin¹ ja otti tehtäväkseen projektin tietojärjestelmän kehittämisen ja tutkimustiedon tuottamisen. Tämän työn alkuvaiheessa jouduttiin tekemään joukko käsitteellisiä selvennyksiä. Eräs näistä oli täsmentää luovan työn keskittymismuotoja koskeva käsitteistö. Käsitteistöä päädyttiin testaamaan vaikeasti luokiteltavalla tapauksella, Helsingin Kaapelitehtaalla, joka edustaa yhtä erityistä luovuuden keskittymisen muotoa, *kulttuuritoimintojen ja taiteilijoiden itseohjautuvaa keskittymistä teollisesta tuotantokäytöstä poistuneisiin "halleihin"*.

Näiden hallien eurooppalainen yhteistyöjärjestö TEH (vuonna 1983 perustettu Trans Europe Halles) antaa niiden sijoittumisesta ja toiminnoista seuraavan väljän kuvauksen: "Useimmat näistä keskuksista ovat sijoittuneet teollisen kulttuuriperinnön piiriin kuuluviin rakennuksiin ja ovat aloittaneet toimintoja ja hankkeita, jotka kyseenalaistavat vakiintuneen kulttuuripolitiikan." Lauseessa heijastuu se, että hallien luovaan käyttöön saaminen on usein edellyttänyt taiteilijoiden ja kulttuurityöntekijöiden militanttia tekoa, kiinteistön valtaamista, kuten tavallaan tapahtui myös Kaapelitehtaan kohdalla. Taidesektorin yhtenäinen mielipide ja Pro Kaapeli -liike vaikutti ratkaisevasti rakennuksen säilyttämiseen ja nykymuotoisen toiminnan kehittymiseen. Vakiintuneen kulttuuripolitiikan kyseenalaistaminen Kaapelin kohdalla on selvää; kiinteistönä se ei saa lainkaan valtion tai kunnan tukea, ja sen toimijoistakin juridiselta muodoltaan julkisia on vain kaksi: Helsingin kaupungin työväenopisto ja Ranskan kulttuurikeskus. Viimeksi mainittu on Ranskan valtion rahoittama. Muut toimijat ovat itsenäisiä kuvataiteilijoita, bändejä, yhdistyksiä, säätiöitä ja yrityksiä, joista tosin useimmat saavat jonkintasoista julkista tukea toiminnoilleen opetusministeriöltä, taiteen keskustoimikunnalta tai Helsingin kaupungilta.

Miten luova työ keskittyy

Eri tutkimuslähteitä ja luovien alojen yhteistyökäytäntöjä vertaillen päädyttiin seuraaviin luovan työn keskittymisen määritelmiin:

Luova ympäristö (creative environment) on näistä määritelmistä väljin ja alaltaan laajin, mutta ottaa selvimmin kantaa siihen, mihin toiminnot yksilöiden omaan logiikkaan perustuen keskittyvät. Siihen liittyy näkemys, että taiteet ja kulttuuritoiminta ovat paljolti sitä, mitä niiden lähiympäristö on. Toisin sanoen taiteilijat ja kulttuurityön tekijät hakeutuvat tarpeitaan vastaaviin ympäristöihin, tai kääntäen, jos tämä ei ole mahdollista he pyrkivät muuttamaan sitä ympäristöä, johon ne ovat joutuneet, tarpeitaan vastaavaksi. *Tarpeina, joihin luovan työn tekijät etsivät ympäristöstään tyydytystä luetellaan tavallisesti työtilat, taloudelliset hyödyt, suorat*

¹ Luova Suomi hanketta toteuttaa TKK/Aalto-yliopisto yhteistyössä Cuporen ja Luova Tampere -hankkeen kanssa vuosina 2008–2010.

kontaktit luoviin yhteisöihin ja yleisöihin, vapaus työssä sekä kodin ja työpaikan sijainti kulttuurisesti rikkaassa ja sosiaalisesti ja esteettisesti miellyttävässä ympäristössä.

Nämä väitteet vastaavat paljolti sitä, mitä Richard Florida on ilmaissut teoksessaan luovasta luokasta ja luovista ympäristöistä ja laajemmin uudessa kirjassaan *Who's Your City*² eli kuka on kaupunkisi.

Suomen suurin luovien alojen keskittymä on pääkaupunkiseutu, joka viimeisten tilastotietojen mukaan vastaa 64 %:ia kulttuuritoimintojen liikevaihdosta ja 48 %:a henkilöstöstä. Kaapeli edustaa tässä keskittymässä toimijamäärältään yhtä suurimmista luovista ympäristöistä.

Floridan luovan ympäristön käsitettä on kritisoitu elitistiseksi ja teknologiakielteiseksi. Vain jo mainetta saaneet tai poikkeukselliset lahjakkuudet voivat tämän kritiikin mukaan valita ympäristönsä. Lisäksi kriitikot väittävät, että Florida ei ota huomioon etä- ja verkkotyön tarjoamia mahdollisuuksia.

Kulttuurisiin toimintoihin erikoistuneita "luovia osa-alueita" (creative districts) voidaan kuvata seuraavilla ominaisuuksilla:

- niillä toimivat yritykset tai muut yhteisöt ovat liikevaihdoltaan pieniä tai keskisuuria;
- yritysten ja yhteisöiden toimialat ovat samat tai tosiaan palvelevat ja niiden välillä on voimakasta horisontaalista yhteistyötä;
- yritykset ja yhteisöt käyttävät korkeasti koulutettua työvoimaa, niiden toimintaorganisaatiot ovat joustavia ja niillä on tiiviit tukiverkot;
- ne ovat aktiivisia alue- ja paikallishallinnon suuntaan ja tukevat alueellisia innovaatioita.

Samaa kulttuurisiin toimintoihin erikoistuneiden alueiden käsitettä käytetään kuitenkin myös kuvaamaan **teollista aluetta (industrial district)**, jolle on keskittynyt suuri määrä kulttuuriteollisuuden jonkin osa-alueen tuotantotoimintoja. Niinpä Hollywoodia voidaan kutsua luovaksi alueeksi. Samoin puhutaan esittävien taiteiden alueista (esimerkiksi Lontoon Soho tai New Yorkin Broadway) tai museo- ja kulttuuriperinnealueista (kuten Wienin Museum Quartier). Helsingissä tällaista keskittymistä edustaa esimerkiksi muotoilun ympärille kehittynyt designkortteli Design District Helsinki.

Klusteroituminen (clustering) on jo pitkään nähty keskeisinä tuotantoa edistävänä ja kilpailukykyä lisäävänä innovaationa. *Klusterit ovat toisiinsa kytkeytyneiden yritysten ja yhteisöjen muodostamia maantieteellisiä keskittymiä joillain tuotantotoiminnan erityisillä osa-alueilla. Klusterit muodostuvat keskenään synergeettisesti sidoksissa olevista toimialoista ja niihin liittyvistä muista toimijoista, jotka ovat keskeisiä kilpailun kannalta.* Luovilla toimialoilla, jos niihin luetaan kuuluviksi vain taiteet ja kulttuuripalvelut, yrityskoko on yleensä liian pientä varsinaiseen klusteroitumiseen, jolloin pelkkä verkottuminen riittää yhteistyömuodoksi. Jos luoviksi toimialoiksi katsotaan niin sanottu kulttuuriteollisuus kokonaisuudessaan, niillä tapahtuu klusteroitumisen asemasta keskittymistä suurten mediayritysten ympärille. Tällöin klusteroituminen ei myöskään ole keskeinen luovuutta keskittävä ja kilpailukykyä edistävä yhteistyömuoto.³

² Richard Florida; *Who's Your City? How the Creative Economy Is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life* (2008).

³ Michael Porter; *The Competitive Advantage of Nations* (1990), *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior advantage* (1998).

Luova keskiö (creative hub) on rakennus tai rakennusryhmä, jossa toimii taide- ja kulttuurialojen yrityksiä tai muita yhteisöjä sekä näitä palvelevia hallinto-, tutkimus- ja tiedotusyksiköitä. *Nämä yritykset ja yhteisöt toimivat niin keskeisillä aloilla ja niiden toiminnot ovat niin tehokkaasti järjestettyjä, että samalla alueella ja läheisillä toimialoilla toimivat yritykset tai muut yhteisöt voivat niistä hyötyä asiakkaina, tai kääntäen, olla itse niiden asiakkaita. Yhdessä nämä keskiö- ja puolatoiminnot vetävät rakennuskompleksiin ja sen sijaintialueelle lisää yrityksiä, yhteisöjä, asiakkaita ja työvoimaa. Ne ovat usein myös väliportaita taiteilijoiden ja kulttuurialan ammattilaisten kansainvälisessä liikkuvuudessa ja kansainvälisen uran luonnissa.* Erityisesti Britanniaan on perustettu useita tällaisia keskiöitä, joita kutsutaan nimellä Creative hubs, esimerkiksi Manchesterin Cornerhouse, joka on gallerioiden ja elokuvateattereiden creative hub.

Verkoston muodostaminen ja verkostoihin kuuluminen (networks, networking) on yhtä yleinen ja väljä luovan toiminnan keskittymisen kuvaus kuin Floridan luova ympäristö. Verkostotoiminta nähdään useimmiten klusterointia korvaavana tai sille rinnakkaisena yhteistyön muotona, mutta se on lisääntyvästi myös yksilöiden, yritysten tai yhteisöjen puhdasta digiverkkotoimintaa, joka johtaa verkkoyhteisön perustamiseen (social media).

Hankkeen jäsentyminen

Kun näitä käsitteitä puitiin Luova Suomi -ajattelun puitteissa, syntyi myös halua kokeilla, miten ne toimivat tutkimuskäytännössä. Kun Cupore itse toimii Kaapelitehtaalla, siis luovien toimintojen suuressa keskuksessa ja keskittymässä, syntyi ajatus testata edellä esitettyjä käsitteitä ja selvittää, missä määrin ne olivat käyttökelpoisia Kaapelin toimijoiden ja heidän keskinäisten toimintojensa erittelyissä. Kun Kaapelitehtaan toimiva johto oli myös kiinnostunut aiheesta ja katsoi sen hyödyttävän omia kehittämistavoitteitaan, päätettiin toteuttaa hanke "Kaapelitehdas – luovan toiminnan keskittymä?". Toimijaluettelo ja taustatietoja toimijoista saatiin Kaapelin arkistosta ja kotisivuilta, mutta keskeisin tieto, joka koski toimijoiden keskinäistä yhteistoimintaa ja toimijoiden näkemyksiä Kaapelista tilana ja luovan toiminnan edistäjänä, kerättiin Internet-kyselyllä vuoden 2009 tammi-maaliskuussa.

Kaapelin toimijat

Kaapelin toimijoiden luettelointi (Taulukko 1) osoittaa, että Kaapelin toimijat ovat kokonaisuus, jonka moninaisuus ei mahdu yksinkertaisen sektoriluokittelun puitteisiin. Niinpä kuvataiteen toimijat voivat olla taideyhteisöjä (7) taiteilijoita palvelevia yrityksiä (3) tai ateljeetilaa vuokraavia yksittäisiä taiteilijoita (100). Yksittäiset taiteilijat saattavat taas olla ammatinharjoittajia, yhden henkilön yrityksiä tai osaomistajia Kaapelin ulkopuolisessa yrityksessä. Tilanne on sama musiikissa: kolme yritystä on musiikin manageri- ja ohjelmatoimistoja ja kolmannen sektorin toimija hallinnoi kamariorkesteria, harjoitustiloja käyttävät bändit voivat olla itsenäisiä yrityksiä tai kuulua "talleihin", joiden päämajat ovat Kaapelin ulkopuolella. Vastaavia ulkopuolisia omistus- ja tallisuhteita on muillakin Kaapelin toimialoilla ja ne juuri ovat puolia (spokes), jotka tekevät Kaapelista jonkinlaisen keskiön (hub). Kaapeli on kuitenkin vain mielekkäitä tiloja⁴ tarjoava keskiö. Se ei ole kilpailuetuja

⁴ Huomaa Kaapelin hallinnon nimi Kiinteistö OY Kaapelitalo.

kehittävä "klusteroija", vaikka sen sisällä on voitu kehittää "miniklustereita", kuten tanssin kohdalla on tehty Kaapeleilla toimivien tanssiteatterien toimesta.

Tilaresursseja tarjoavana keskiönä toimiminen taiteen ja kulttuurin alueella ei kuitenkaan ole pelkkää kiinteistöbisnestä, vaan edellyttää edellä mainittua "mielekästä" tilaresurssien tarjontaa. Mielekkyyksi ei tarkoita lyhyen tähtäyksen tuottavuutta, vaan oman keskiöaseman pitemmän aikavälin vaalimista "oikeita sektoreita" suosimalla, näiden palvelujärjestelmiä kehittämällä ja tältä perustalta omaa keskiöasemaa brändäämällä.

Kaapelien tilojen perusrakenne on suosinut kuvataiteiden, tanssin ja musiikin (erityisesti rytmimusiikin) näyttely-, työ-, esittämisen- ja harjoittelutilojen tarjonnan kehittämistä, jossa myös on onnistuttu ja josta johtuen Kaapelille on keskittynyt myös esikunta-, hallinto-, manageri- ja agentuuritoimintaa. Kaapelille sijoittuneet instituutit – esimerkiksi kolme museota, SBS Radio, C More Entertainment/Canal+ ja Ranskan kulttuurikeskus sopivat hyvin Kaapelien profiiliin ja brändiin.

Taulukko 1. Toimijoiden määrä sektoreittain ja toimialoittain

Toimiala	Julkinen	Yksityinen	Kolmas sektori	YHTEENSÄ
Arkkitehtuuri ja design		12	1	13
Kuvataide		3	7	10
Valokuvastudiot ja -yritykset		7	2	9
Tanssi ja teatteri		2	5	7
Audiovisuaalinen ala		6		6
ICT-ala		4	1	5
Lehdet		3	2	5
Liikunta			5	5
Musiikki		3	1	4
Museot			3	3
Tapahtumat		2		2
Opistot ja instituutit	2			2
Muut		9	2	11
Yhteensä	2	51	29	82
Kuvataiteilijoiden työtilat				100*
Bändien harjoitustilat				50*
YHTEENSÄ				232

* Kuvataiteilijoiden ja bändien kohdalla on ilmoitettu työ-/harjoitustilojen määrä

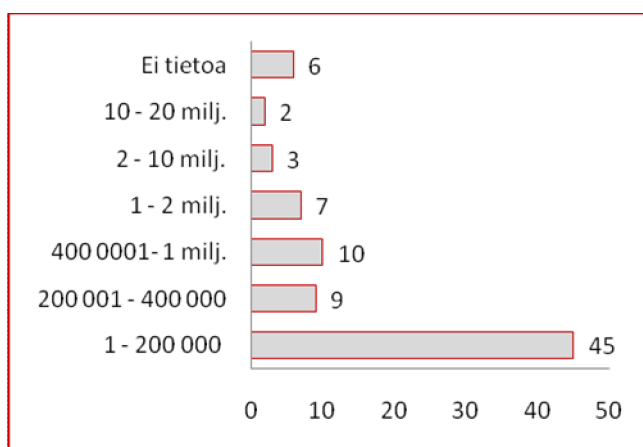
Kaapelien taloudellinen merkitys

Luovan talouden analyyseissa on erilaisiin indikaattoreihin vedoten korostettu luovan työn ja innovaatioiden taloudellista merkitystä. Nämä indikaattorit usein liioittelevat, laskevat luovuuden ansioiksi sellaista, mikä ei suinkaan siitä ole seurannut, ja usein samalla laiminlyövät luovan työn latenteja, usein hyvinkin mutkaisten polkujen kautta eteneviä vaikutuksia.

Tavanomaisilla taloudellisen menestyksen mittareilla ei Kaapeli itse yhtiönä eikä siellä toimivat yksilöt ja yhteisöt ole mitään suuria menestystarinoita. KOY Kaapelitalon liikevaihto on noin 3,5 miljoonaa euroa vuodessa ja sen vuokralaisista pääsee tälle tasolle tai sen yli vain muutama (Kuvio 1). Kuitenkin, kuten Kaapelin näkyvyys brändinä osoittaa, taiteen ja kulttuurin kentillä toimijoiden painoarvoa määrittävät muutkin tekijät kuin taloudellinen menestys. Kaapelin mainetta lisää myös se, että se kykenee omilla tuloillaan kattamaan omat käyttökustannuksensa sekä huolehtimaan alkujaan huonokuntoisten kiinteistöjensä kunnostuksesta tarvitsematta investointiapua omistajaltaan Helsingin kaupungilta.

Suurin liikevaihto (15–20 miljoonaa euroa) on odotetusti kahdella mediafirmalla SBS Finland ja C More Entertainment, neljän miljoonan liikevaihtoon pääsee yksi elokuvatuottaja ja 2,5 miljoonan liikevaihto on yhdellä musiikin ohjelmatoimistolla. Näyttelyvaihtokeskus FRAMEn sekä valokuva- ja teatterimuseoiden vuosibudjetit ovat yli miljoonan euron luokkaa. Luovan talouden kannalta Kaapelin toimijoista lippulaivoja ovat kuitenkin eräät palveluyritykset ja julkista tukea nauttivat kolmannen sektorin toimijat, joiden liikevaihto ja julkinen tuki luokittuvat yhdessä välille 0,5-1,5 miljoonaa euroa. Yritykset toimivat lähinnä muotoilun ja rytmimusiikin agentti-, manageri- ja kustannuspalvelujen alueella; joukkoon mahtuu myös yksi TV-mainosfirma, yksi tapahtumatoiminnan palvelufirma, yksi musiikkilehti ja yksi ympäristökonsultointia tarjoava insinööritoimisto. Julkista tukea nauttivien toimijoiden joukossa on taas sellaisia eturivin taiteellisia tienäyttäjiä ja kuten Avanti, Zodiak ja Tanssiteatteri Hurjaruuthin kannatusyhdistys.⁵

Kuvio 1. Tuoton (liikevaihdon ja julkisen tuen) jakautuma Kaapelin toimijayhteisöissä

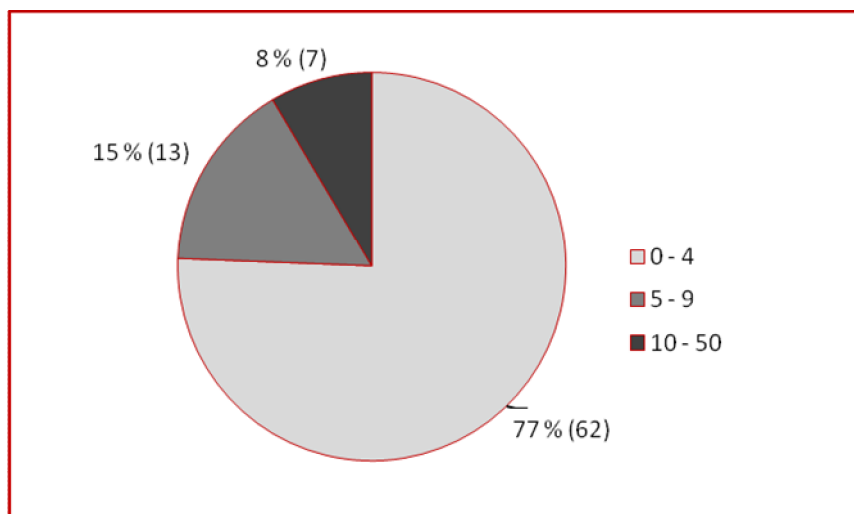

Kaapelin toimijoiden työntekijämäärät seurailevat pitkälti liikevaihdon ja julkisen tuen määriä, sillä poikkeuksella että tanssiteattereiden ja koulutuslaitosten "väliaikaisesti vaihtelevan" henkilökunnan määrät ovat selvästi keskimäärin muita toimijoita suurempia.

Kokonaisuudessaan Kaapelin prekariaattijoukko on laaja, ilmeisesti moninkertainen pysyviin päätoimisiin työntekijöihin verrattuna, vaikka mukaan ei laskettaisi Avantin muusikoita (noin 100) ja Zodiakin ja Hurjaruuthin tanssijoita (noin 150 ja 100). Edellä mainituissa lippulaivayrityksissä päätoimisen henkilökunnan määrä vaihtelee välillä 5-7, suurin se on SBS Finlandissa (50). Suuret väliaikais- ja freelance-luvut eivät tietenkään aina tarkoita sitä, että työ tehtäisiin Kaapelilla.

⁵ Vastausta ei ole vielä saatu eräiltä keskeisiltä toimijoilta, joiden tulot voidaan arvioida olevan miljoonia euroja.

Kuvio 2. Päätoimisen henkilökunnan määrä (82 toimijaa)

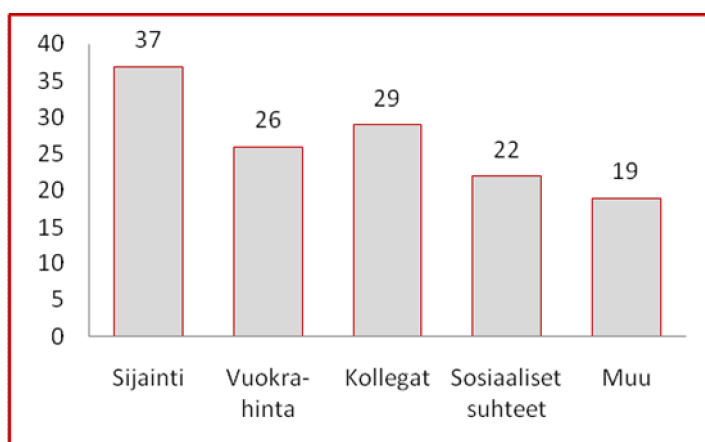

Kulttuurisektorin luovan talouden tarkasteluissa korostetaan sen toimialojen työllistävää vaikutusta. Harvemmin kysytään, kuka viime kädessä luo nämä työpaikat ja kuka täyttää ne. Onko pysyvä henkilökunta koulutetumpaa ja onko se luovuuden ydin vai riivitäänkö kehitys ja kasvu luovan talouden prekariaatin selkänahasta? Tässä on varmasti eroja toimialojen ja luovan työn lohkojen välillä. Kaapeli-aineistomme nostaa vain kysymyksen esiin, vastausta on etsittävä laajemmista aineistoista.

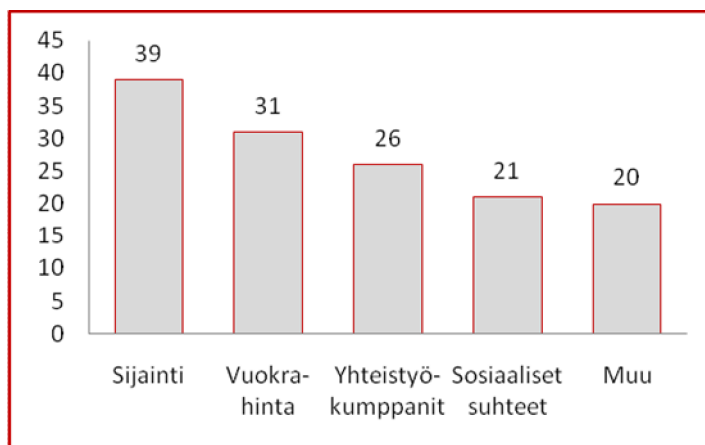
Kaapelin vetovoima

Tutkimuksemme Internet-lomakkeessa kysyttiin Kaapelin toimijoilta syitä Kaapelille muuttoon, sen valintaan sijainti- ja työpaikaksi. Kun otetaan huomioon Kaapelin keskeinen sijainti ja vuokrien kohtuullisuus, etuisuus joka säilyi aina 2000-luvun alkuun, seuraavien kuvioiden tiedot eivät yllätä.

Kuvio 3. Taiteilijoiden (vastauksia 51) syyt Kaapelin valintaan sijaintipaikaksi

Kuvio 4. Muiden toimijoiden (vastauksia 60) syyt Kaapelin valintaan sijaintipaikaksi

Paremmen kuvan Kaapelin vetovoiman kehityksestä ja sen nykyisistä syistä saa, kun tarkastelee keskeisten toimijoiden saapumisaikoja ja nykyisiä arvioita Kaapelista sijoittumispaikkana.

Vuonna 1989 Kaapelilla toimi kyselyn vastaajista seitsemän taiteilijaa ja kymmenen muuta toimijaa. Jälkimmäisten joukossa oli mm. Pro Kaapeli -liikettä johtaneet arkkitehtiyhteisöt, tanssin kokoavaksi voimaksi nousua tehnyt Zodiak, kaksi valokuvastudiota ja yksi elokuvatuottaja. Yhdeksänkymmentäluku toi Kaapelille 25 taiteilijaa ja 30 muuta toimijaa. 90-luvun ensimmäisellä puoliskolla saapui Avanti ja lisää tanssiteattereita, kolme museota, yksi elokuvatuottaja ja SBS Finland, jälkimmäisellä puoliskolla musiikin ohjelma- ja agentuuritoimistoja, lisää tanssin ja teatterialan yhteisöjä ja Helsingin kansainvälinen taiteilijaresidenssi-ohjelma HIAP. 2000-luvulla Kaapelille on saapunut 17 taiteilijaa ja 25 muuta toimijaa, jälkimmäisten joukossa tapahtuma- ja musiikkituotantoyhtiöitä, musiikki- ja kulttuurilehtiä sekä lisää tanssia ja taidemuotoilua. Tämän vuosikymmenen saapujia ovat myös sellaiset kooltaan merkittävät toimijat kuin Ranskan kulttuurikeskus, C More Entertainment/Canal+ ja Näyttelyvaihtokeskus FRAME. Tärkeä tulija oli myös ravintola Hima & sali (2001), josta välittömästi tuli informaalisten tapaamisten ja juhlintavien tapahtumien keskus. Kenties juuri vuotta 2001 voidaan pitää käännepisteenä, jolloin Kaapeli muuttui edullisesta sijaintipaikasta imagoa luovaksi brändimerkiksi?

Viime vuosien muutokset heijastuvat selvästi Kaapelin toimijoiden vastauksissa kun heiltä kysyttiin Kaapelin etuisuuksia sijaintipaikkana. Seuraava luettelo kattaa vain varsinaisten luovien alojen toimijoiden arviot, mutta samat etuisuudet toistuivat kaikissa vastauksissa:

KUVATAIDE

- Maine. Henki. Ammattimaisuus. Hyvät tyypit Kaapelin toimistossa: asiat hoituvat. Paljon erilaisia toimijoita.
- Kuvataiteen alan yhteistyökumppanit.
- Paljon saman alan toimijoita, vahva brändi, pysyvyys, jatkuvuus, ison talon palvelut, rentous, joustavuus.
- Hyvät tilat, tunnettuus, hyvä hallinto, ihmiset, kansainvälisyys.

- Kaapelitehdas on onnistunut keräämään ja vakiinnuttamaan paikkansa helsinkiläisten mielikuvissa taiteeseen keskittyneenä paikkana. Mahdollisuuksia kehittää toimintaa ja osallistua Kaapelin kehittämiseen.
- Sijainti ja tunnettavuus.
- Sosiaalinen ympäristö, mielenkiintoinen rakennus meren rannalla, kulttuuritoiminta, paljon erilaisuutta yhden rakennuksen sisällä, oma galleria, ravintola.
- Sijainti, suhteellisen halvat vuokrat, taiteellinen ilmapiiri.

MUSIIKKI

- Kohtuulliset vuokrat, hyvä profiili, yhtyeiden treenikämpät, kahvila & ravintola.
- Sijainti, toistaiseksi kohtuullinen hintataso.
- Hyvä sijainti.
- Hyvä ja luova tunnelma.

TANSSI JA TEATTERI

- Tilojen monipuolisuus.
- "Kulttuuritehdas" - mukava ympäristö.
- Verkostoitumisen mahdollisuus, hyvä ilmapiiri, mukavia ihmisiä, hienot tilat.
- Hyvä tunnelma (taiteilijoiden välillä).
- Ympäristö.

VALOKUVA

- Loistava sosiaalinen ympäristö.
- Helsingissä. Lounasravintola toimii vaikkakin palvelu työkeähköä.
- Sijainti.
- Sijainti ja yhteistyökumppanuuksien mahdollisuus kuvatuotannoissa esim. taiteilijoiden kanssa.
- Hyvä sijainti.
- Loistava konsepti, hyvä sijainti.

ARKKITEHTUURI JA DESIGN

- Mutkaton ilmapiiri, hyvä organisaatio, paljon erilaisia toimijoita.
- Säilynyt taiteellisen työn tekemisen keskuksena.
- Hyvä sijainti, mukava yhteisö. Hyvä maine.
- Mukava sosiaalinen ympäristö, kulttuurin monialaisuus.
- Ilmapiiri, infotiski, tunnettavuus, korkeat tilat, hyvä palvelu (talonmies).
- Sijainti, henkilöresurssit.
- Näyttelyt, tapahtumat, tanssiesitykset, museot, kierrätystehdas, Martin markkinat, Työväenopisto.

Nämä arviot kirjaavat Kaapelille selvästi kaikki ne ominaisuudet, jotka Richard Floridan mukaan ovat oleellisia ns. luovalle – tarkemmin, luovuutta edistävälle – ympäristölle.

Kaapelin toimijoiden yhteistyö

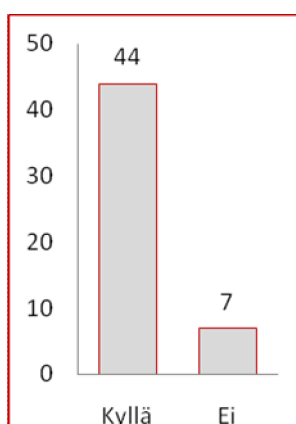
Toimijoille suunnatussa kyselyssä tiedusteltiin laajalti kuinka paljon ja millaisia keskinäisiä yhteistyösuhteita heillä oli. Ennen vastausten tulkintaa voimme palata luovan työn keskittymisen muotoihin ja lähemmin tarkastella, millaiset yhteistyösuhteet ovat niiden taustalla.

Klusteroinnissa toisiaan tuotantotoiminnassa täydentävät osapuolet pyrkivät tehokkaan ja strategisesti suunnitellun yhteistyön kautta parantamaan kilpailuasemiaan; *kulttuurisia luovia alueita* kehittävät tiiviin ja pitkään jatkuvan horisontaalisen yhteistyön kautta ja *korkeasti koulutettua työvoimaa käyttävät tasa-arvoiset toimijat*, jotka näkevät alueen kehittämisen välttämättömänä oman toimintansa onnistumiselle; *luovissa keskiössä* vanhaan teolliseen halliin tai muuhun rakennuskompleksiin sijoittuvat kulttuuriset toiminnot ovat *toimintojen keskeisen synergian kautta niin hyvin järjestäytyneitä*, että ne edistävät toimijoiden lähialueen taloudellista kehitystä ja omistus- ja yhteistyösiteiden kautta heijastavat kehitysimpulsseja laajemmalle oman seudun ulkopuolelle. Näiden kolmen luovuuden keskittymistä edistävän ja siitä hyötyä tuottavan vuorovaikutusjärjestelmän lisäksi voidaan väljemmin puhua *luovasta ympäristöistä*, joita *luovan luokan jäsenet valitsevat ja omalla (keskinäisellä) läsnäolollaan kehittävät* luovaa työtä inspiroivaksi ja itselleen lisää tyydytystä tuottavaksi; ja edelleen *verkostojen luomisesta ja niihin kuulumisesta*, jossa toimijat *teknisen tuetun ja hyvin hallitun vuorovaikutuksen kautta* luovat tietoja tuottavia ja kokemuksia vaihtavia verkostoyhteisöjä, joista luovia ajatuksia ja innovaatioita voidaan siirtää "reaalimaailman" käyttöön.

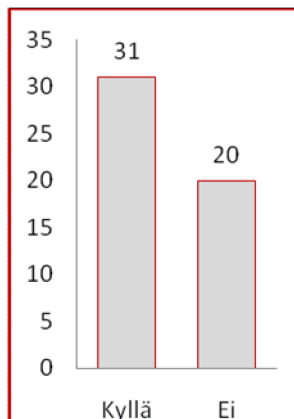
Kaikki nämä luovuuden keskittymiseen liittyvät yhteistyö- ja vuorovaikutusmallit asettavat toimijoille ja toiminnolle ennakkoodellytyksiä, jotka edellä esitetystä tiivisteestä on alleviivattu. Näitä ennakkoodellytyksiä vasten voimme lähteä arvioimaan Kaapelin toimijoiden keskinäisiä yhteistyö- ja vuorovaikutussuhteita.

Seuraavat kuviot 5, 6 ja 7 osoittavat, että yhteistyötä ja niiden edellyttämiä vuorovaikutussuhteita on olemassa; ne osoittavat myös, että taiteilijat suosivat ainakin jossakin määrin keskinäisiä yhteistyösuhteita muiden yhteistyösuhteiden kustannuksella.

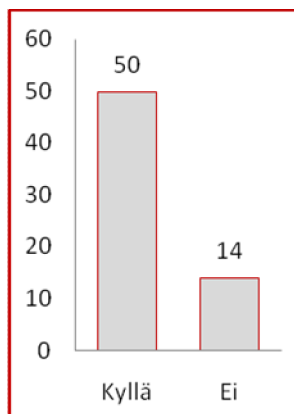
Kuvio 5. Kaapelin taiteilijoiden (51 vastausta) yhteistyö Kaapelin muiden taiteilijoiden kanssa

Kuvio 6. Kaapelin taiteilijoiden (51 vastausta) yhteistyö Kaapelin muiden toimijoiden (yhteisöjen/yritysten/organisaatioiden) kanssa

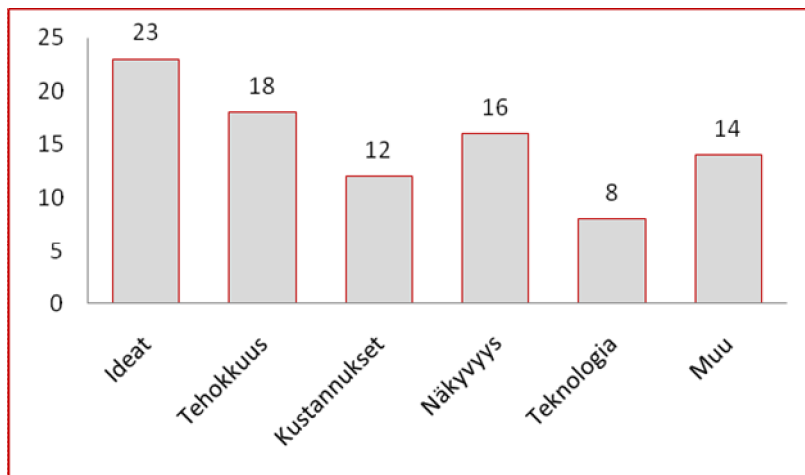
Kuvio 7. Kaapelin muiden toimijoiden (vastauksia 64) yhteistyö toisten toimijoiden (ml. taiteilijat) kanssa

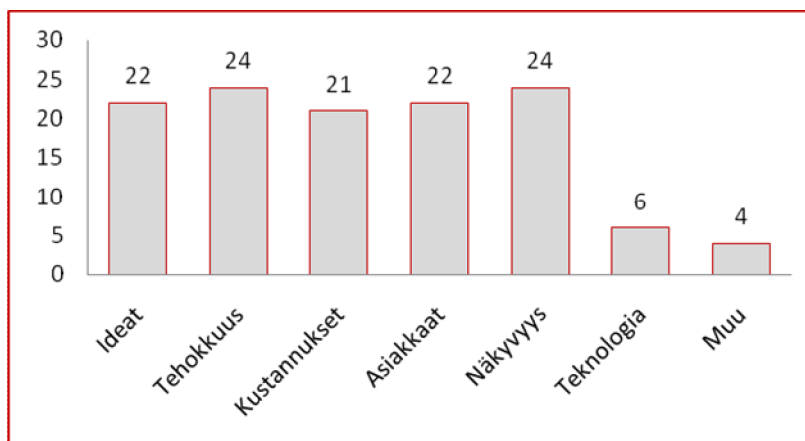
Kuviot 8 ja 9 kartoittavat syitä, joiden vuoksi Kaapelin taiteilijat ja muut toimijat pitävät Kaapelin sisäistä yhteistyötä tärkeänä. Taiteilijoiden kyselyssä yhteistä toimintaa pidettiin tärkeänä ensisijaisesti uusien ideoitten kehittämisessä (23). Seuraavaksi tärkeimpiä syitä olivat toiminnan tehokkuuden (18) ja näkyvyyden (16) lisääminen ja näiden jälkeen kustannusten karsiminen (12) ja uuden tai erikoistuneen teknologian hyödyntäminen (8). Muina syinä mainittiin mm. ystävyys, inspiraatio ja verkottuminen sekä neuvojen ja kritiikin vaihtaminen.

Yrityksille, yhdistyksille ja muille yhteisöille suunnatussa kyselyssä tärkeimpinä syinä yhteistyöhön mainittiin useimmin oman toiminnan tehokkuuden lisääminen (24) ja omien toimintojen näkyvyyden lisääminen (24). Muita tärkeitä syitä olivat uusien ideoitten kehittäminen (22) ja uusien asiakkaiden hankkiminen (22) sekä kustannusten karsiminen (21). Muita syitä olivat mm. palvelujen ostaminen ja tarjoaminen sekä toiminnalliset synergiaedut.

Kuvio 8. Kaapelin taiteilijoiden (vastauksia 41) tärkeimpinä pitämät syyt yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa

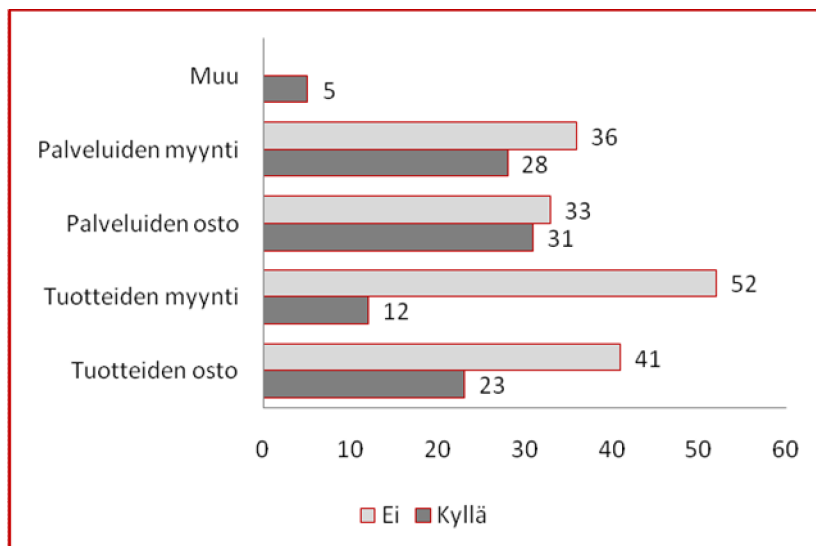

Kuvio 9. Kaapelin muiden toimijoiden (vastauksia 43) tärkeimpinä pitämät syyt yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa

Vaikka erot eivät ole suuria, taiteilijoiden eristäytyminen ja keskittyminen omaan luovaan työhön käy taas selvästi ilmi, kun taas muut toimijat ovat enemmän teknis-taloudellisesti suuntautuneita ja heillä on eräänä vaihtoehtona asiakkaiden hankkiminen, jota taiteilijoilla ei esiinny lainkaan. Nämä erot ovat luonnollisia, kun palautamme mieliin sen seikan, että useat Kaapelin yrityksistä ovat taiteellisen työn tarvitsemien tuotteiden ja palvelujen tuottajia ja usein ilmeisesti tästä syystä myös Kaapelille sijoittautuneita. Seuraava kuvio 10 osoittaaakin, että Kaapelin sisäistä tuotteiden ja palvelujen kauppaa on olemassa.

Kuvio 10. Muiden toimijoiden kuin taiteilijoiden (64 vastausta) osto- ja myyntiyhteistyö Kaapelin sisällä

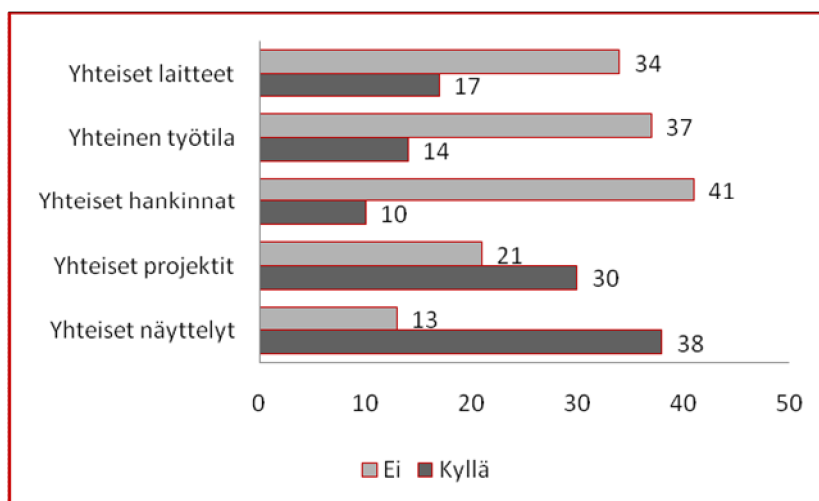

Kyselyssä luodattiin myös laajempaa kaupallista yhteistyötä ja palvelujen yhteiskäyttöä. Yrityksille, yhdistyksille ja muille yhteisöille suunnatussa kyselyssä noin kolmasosalla (22) vastanneista on markkinointiyhteistyötä Kaapelitehtaan muiden toimijoiden kanssa. Yhteismarkkinointia on yhteisten tapahtumien (esim. Taiteiden yö) yhteydessä. Opetusta ja kursseja järjestävät toimijat tiedottavat yhdessä tarjonnastaan esimerkiksi Kaapelin kesäkurssiesitteessä.

Yhteisostot ovat Kaapelitehtaalla harvinaisia, ainoastaan viisi vastaajaa ilmoittaa tekevänsä yhteisiä hankintoja muiden toimijoiden kanssa. Vastausten perusteella Kaapelitehtaan toimijat eivät myöskään juuri käytä yhteisiä työ- tai harjoitustiloja tai laitteita. Toimijoista merkittävimpänä yhteistyöryhmänä erottuvat rakennuksessa omassa siivessään toimivat museot: Valokuvataiteen museo, Teatterimuseo ja Hotelli- ja ravintolamuseo sekä tanssiteatterit. Museoilla on käytössä yhteinen aulatala ja sen irtaimisto, minkä lisäksi niillä on myös yhteinen turvallisuus- ja vastaanottopalvelu.

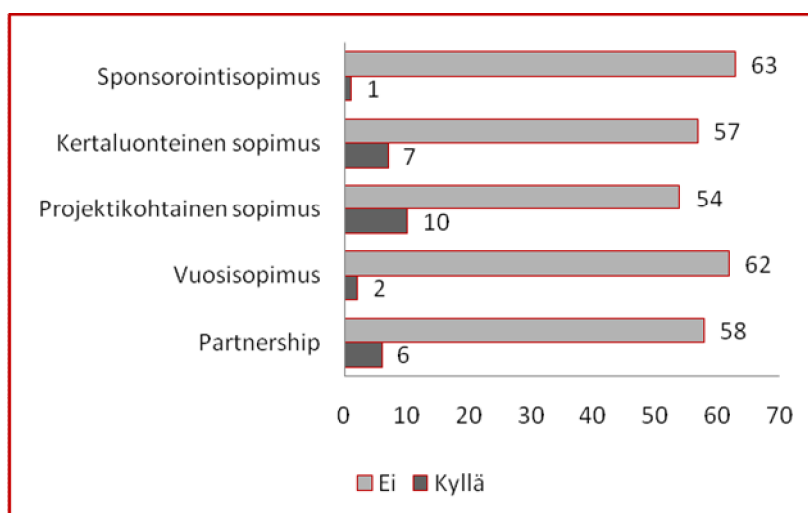
Kyselyssä pyrittiin myös luotaamaan eräitä taiteilijoiden keskinäisten yhteistyömuotojen esiintymistä. Kuvio 11 todistaa taas, että taiteilijat ovat yksilönä suhteellisen itseriittoisia: yhteistyöhön heidät saa lähinnä vain yhteiset projektit ja näyttelyt.

Kuvio 11. Kaapelin taiteilijoiden (51 vastausta) keskinäinen yhteistyö

Taiteilijoiden laajempaa keskinäistä yhteistyötä tai yhteistyötä Kaapelin muiden toimijoiden kanssa ei kyselyssä pyritty edes selvittämään. Muille toimijoille sen sijaan tehtiin kysymys siitä, oliko heillä mitään yhteistyösopimuksia muiden toimijoiden kanssa. Kuvio 12 osoittaa, että muodolliset sopimuskäytännöt ovat harvinaisia.

Kuvio 12. Kaapelin toimijoiden (ei-taiteilijat, vastauksia 64) yhteistyösopimukset

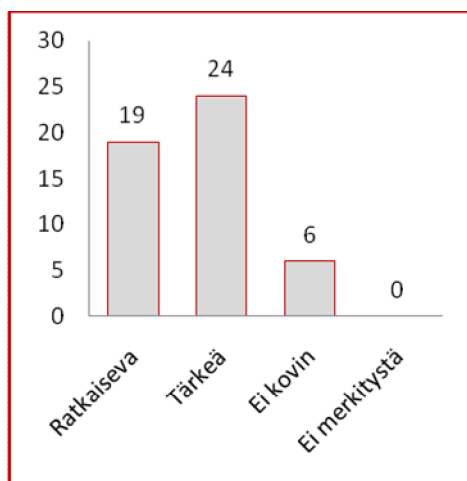

Kyselyssä pyrittiin myös vertaamaan taiteilijoiden ja muiden toimijoiden "linnoittautumista" Kaapelitehtaalle kysymyksellä, miten tärkeinä he pitivät Kaapelin ulkopuolista yhteistyötä. Kuvio 13 osoittaa, että tämä yhteistyö on taiteilijoille huomattavasti vähemmän tärkeää kuin muille toimijoille. Jos Kaapelia arvioidaan keskiö/puolat-mallin kannalta, niin puolitaiteilijoita – siteitä ulkomailmaan – pitäisivät yllä lähinnä muut kuin taiteilijat. Osin syytä saattaa olla se, että osa

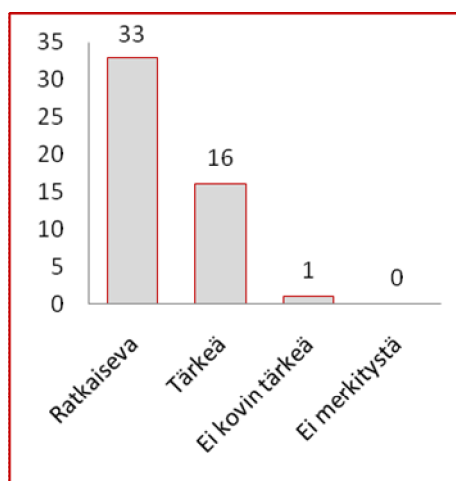
taiteilijoiden ulkomaailmaa (HIAP, FRAME, Kaapelin galleria) on asettunut sisään Kaapelitehtaalle.

Kuvio 13. Yhteistyön tärkeys Kaapelitehtaan ulkopuolisten toimijoiden kanssa

Taiteilijat (vastauksia 49)

Muut toimijat (vastauksia 50)

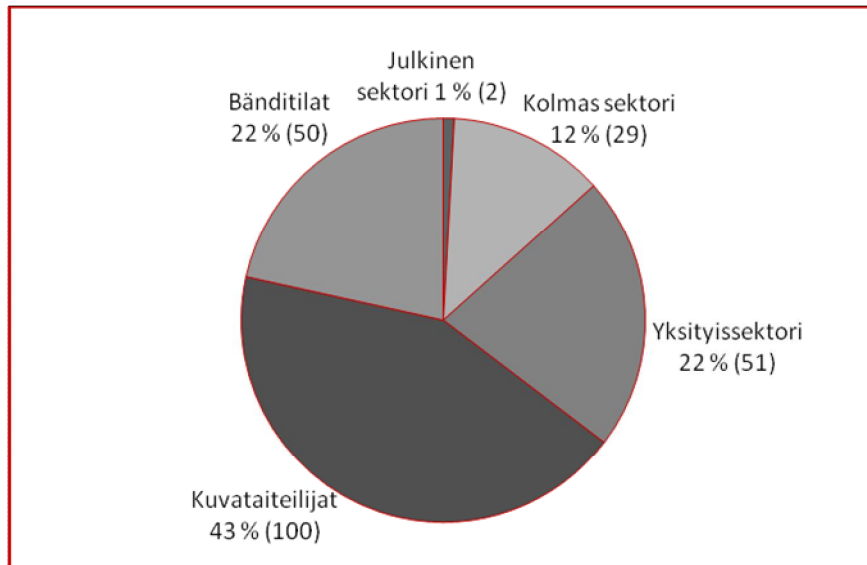

Johtopäätökset

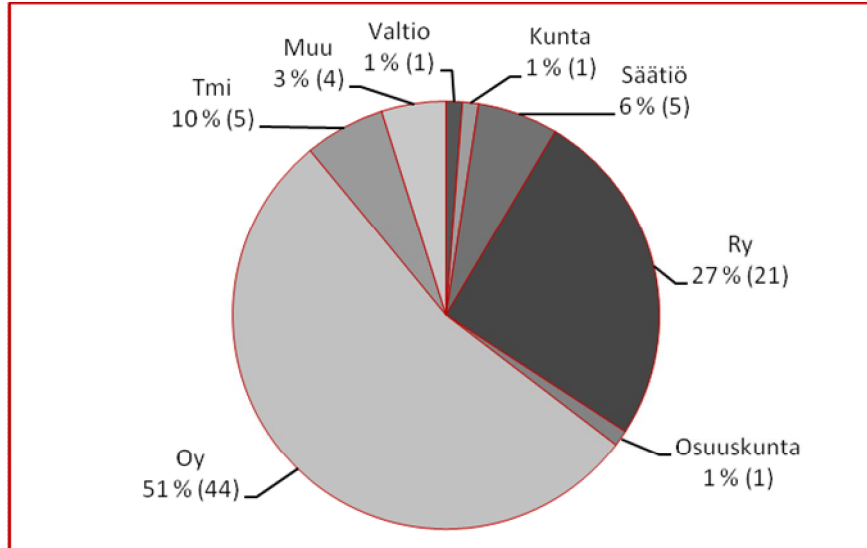
Ennen kuin pohdimme kyselyn tuottamien yhteistyötietojen valossa sitä, millainen luovan toiminnan keskittymä Kaapeli on, on syytä nostaa esiin kaksi taustatekijää, jotka selittävät laajemmasta katsannosta sitä yhteistyösuhteiden hajanaisuutta, joka edellä on tullut esiin taiteilijat-muut toimijat -jakautumana.

Kuviot 14 ja 15 osoittavat, miten hajanainen Kaapeli on vuokratilojen käytön ja vuokralaisena olevien toimijoiden institutionaalisen jakautuman suhteen. On selvää, etteivät ne ehdot, jotka edellä on esitetty salli meidän läpikäymämme aineiston valossa puhua Kaapelista "luovana klusterina" tai "kulttuurisena luovana alueena". Nykyisellä tilojen käytön ja toimijoiden institutionaalisella jakautumalla luovaa toimintaa ei voida keskittää ja hyväksikäyttää siten, että se edistäisi toimijoiden toisiaan täydentäviin ominaisuuksiin perustuvaa yhteistyötä ja johtaisi toimijoiden kilpailukyvyyn parantamiseen; eikä niiden varaan voi rakentaa tasa-arvoisten kouliintuneiden taitajien pysyvää horisontaalista yhteistyötä. Kun yhteistyö on lähinnä hajanaista keskinäisen avun jakamista, tuotteiden ja palvelujen kauppaa ja/tai muodollista toimintojen koordinoitua, luovuus ei kasaannu, vaan pikemminkin hajaantuu tai kasaantuu satunnaisesti.

Kuvio 14. Kaapelin vuokratilayksiköiden jakautuminen vuokralaisten institutionaalisen sektoriaseman mukaan (bändien ja kuvataiteilijoiden sektorimääritys mahdoton)

Kuvio 15. Kaapelin toimijoiden jakautuma juridisen aseman mukaan (mukana ei taiteilijoita ja bändejä)

Toisaalta ei voida kieltää etteikö Kaapelille olisi sijoittunut runsaasti luovuutta ja kykyä myös sen hyödyntämiseen. Lisäksi se työpaikkana näyttää selvästi täyttävän Floridan työpaikalle asettamat luovan ympäristön ehdot, vaikka se ei olekaan osa laajempaa yhtenäistä sosiaalisesti ja kulttuurisesti luovaa aluetta. Näyttää myös mahdolliselta, että Kaapelia ja siihen liitettyä Suvilahtea voitaisiin yhdessä kehittää keskiöksi eli "hubiksi", jolla olisi keskinäinen ja Helsingin seudun kulttuuri-instituutioihin tunkeutuva puolarakenne.